

فرصت و مجالی برای انجام امور عام المنفعه نداده است. دوره نادرشاه چه قبل از رسیدن به سلطنت ایران و چه بعد از آن تقریباً بتمامی ب لشکر کشیها و زدو خورد های داخلی و جنگهای خارجی مصروف گردیده است - کریمخان زند علاقه مفراطی ب آبادانی و ساختمان داشته و مساجد و مدارس عدیده در زمان وی در شیراز ساخته شده و در مرمت راهها نیز کوششی بسزا بعمل آورده است پس از آن در دوره قاجاریه که دوره انحطاط ایران از هر جهت و از هر حیث بوده است اگر ساختمان و بنائی شده برای حرمسرا های متعدد و گوناگون و اگر کوره راهی درجائی باز کرده اند در قله کوهها برای شکار گاه سلطنتی بوده است.

در هر حال در آن عهد نه فقط توجهی باین قبیل موضوعها نبوده بلکه آنچه را هم گذشتگان و دیگران از خود بیادگار گذاشته بودند عالمأ عامداً بدمست انهدام و خرابی سپرده اند. برای نمونه میتوان اعمال شیطانی ظل السلطان را در اصفهان یاد کرد. آنچه را استادان ایرانی طی سالهای سال زحمت و خون جگر خوردن از ذوق و قریحه خود بیرون کشیده و با سر پنجه هنر بر صه و جود آورده بودند خبث نیت آن دژخیم پلید چنان دچار هدم و خرابی گردانید که روی مغول و چنگیز از آن بسفیدی گرانید چنانکه گوئی این شخص دیوسیرت، عزرائیل جان آبادی و هنر و صنعت و آثار تمدن ایران و مأمور اجرای امر ملک انهدام درندای لدوالموت و ابنو اللخراب بوده است.

کارهای عام المنفعه بمعنائی که در این زمان از آن منظور دارند از زمان پادشاه فقید ایران رضا شاه کبیر شروع شده است. راهسازی طبق احتیاجات امروزی برای رفت و آمد اتومبیل و وسائل موتوری دیگر در زمان آن پادشاه شروع شده و ادامه یافته است. از بین بردن وضع خان خانی و فئودالیت در ایران و مرکزیت دادن مملکت لازمه اش این بود که قسمتهای مختلف کشور بوسیله شبکه ای از راههای قابل استفاده با مرکز مربوط بهم متصل گردد و تنها بوسیله مرمت و توسعه شاهراههای موجود و ساختن راههای جدید ایجاد امنیت در کشوری وسیع و پهناور مانند ایران امکان پذیر بوده است. ساختن راه آهن سرتاسری ایران در زمان آن پادشاه شروع شده و پایان یافته است.

اگر بخواهیم بشرح کارهای عمومی و مربوط بقواید عامه که در دوره سلطنت پادشاه فقید انجام گرفته پیردازیم خود موضوع کتابی جداگانه و مفصل است و

در این مختصر نمی‌گنجد. بنای دانشگاه و ساختمانهای متعدد برای دانشکده‌ها بیمارستانها و عمارات و کاخها برای وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی و بانکها و ساختمانهای فرهنگی را بعنوان مثالهای دیگری از کارهای عمومی و عام‌المنفعه که در زمان آن پادشاه صورت عمل بخود گرفته است میتوان یادآوری نمود.

پس از وقایع شهریور ۱۲۲۰ کارهای همگانی و امور عام‌المنفعه در ایران از زمان تأسیس و ایجاد سازمان برنامه باید مورد توجه قرار گیرد و چون در متن این کتاب باین موضوع اشاره شده است در اینجا از باز گوئی آن خودداری مینمائیم.

سدسازی در ایران قدیم - یکی از فراغته مصر بین دریای مدیترانه و بحر احمر کانالی حفر کرد که بمرو و دهور از شن ولای پر گردید پس از فتح مصر بدست داریوش کبیر بفرمان آن پادشاه کانال مزبور را از نو ساختند تا کشتیهای جنگی و سربازان ایران از آن عبور کنند.

چنانکه از تاریخ ایران باستان بر میآید در زمان ساسانیان نهر کشی در ایران رواج بسیار داشته و از اینرو کشاورزی رونق یافته و مالیات املاک مزروعی که در آن زمان معمول بود بمیزان مهم و هنگفتی بالغ میشد.

بنابگفته مورخان **شاپور اول** والیرین سردار رومی را شکست داد و اسیران رومی را که پینجاه هزار نفر بالغ میشدند برای احداث کانال بزرگی از کارون بشوشتر بکار واداشت چون شهر شوشتر روی تخته سنگ عظیمی بنا شده و حفر کانالی معظم در داخل سنگ میسر نمیشد بدستور شاپور هفت کانال کوچکتدر زیر شهر حفر کردند و آب از طرف دیگر با فشار خارج شده از ارتفاعی بین ده تا ۲۵ متر بزیمر میریخت. میگویند در آن زمان از فشار آب در مخرج تونلها استفاده کرده ۱۰۰ آسیاب براه انداختند که از قرار معلوم ۱۵ عدد از آنها هنوز پس از ۱۷۰۰ سال دایر است. حفر تونلهای هفتگانه مزبور از زیر شوشتر و از میان سنگ کاری آسان نبوده و انجام این امر نشانه پیشرفت و ترقی تمدن و اهمیت و عظمت کارهای آبیاری در زمان ساسانیان بوده است.

در زمان **انوشیروان** برای جلو گیری از طغیان آبهای شمالی ناحیه دربند قفقاز بنقاط جنوبی کشور **سد یا جوج و ما جوج** ساخته شده که در قرآن مجید هم از آن نام برده شده است.

بعد از اسلام در قرن نهم و تقریباً ۵۰۰ سال قبل خواهر گوهر شاد آغا زوجه میرزا شاهرخ بر روی یکی از شعبه های کشف رود در ۲۵ کیلومتری مشهد سدی ساخته است بنام بند گلستان مخزن این سد بطول ۱۱۰ متر و بار تفاع ۱۴ متر است عرض فوقانی سدی ۱۵ متر و عرض تحتانی ۲۸ متر میباشد . حجم مخزن این سد در حدود ۳ میلیون متر مکعب است که در حال فعلی نصف آن پر شده و نصف دیگر قابل استفاده است . چون بند گلستان روی سنگ گرافیت ساخته شده آنرا دلیل این امر دانسته اند که در آن زمان برای امور سد سازی کارشناسانی وجود داشته که مطالعات زمین شناسی توسط آنها بعمل میآمده است .

سد دیگری که منسوب به خواهر گوهر شاد آغا میباشد در ۱۸ کیلومتری دهکده طرق که ۶ کیلومتر تا مشهد فاصله دارد ساخته شده است و آن در روی یکی از شعبه های کشف رود بنا شده حجم مخزن آن تقریباً سه میلیون متر مکعب و سدی زیباست که هم اکنون وجود دارد و قابل بهره برداری میباشد . عرض بالای آن ۶ متر و عرض تحتانی آن ۱۴ متر و بار تفاع ۱۸ متر است ساختمان آن از ماسه و آهک و سنگ میباشد در یچه هایی برای تنظیم آب در این سد کار گذاشته شده است .

روی یکی دیگر از شعبه های کشف رود سد اخلامد را ساخته اند که در ۶۵ کیلومتری جاده مشهد بقوچان واقع و در دوره تیموریان ساخته شده طول آن ۲۰۰ و ارتفاع آن ۱۲ متر و جنس آن از ملاط آهک و سنگ است حجم مخزن در ابتدا سه میلیون متر مکعب بوده و اکنون یک میلیون و سیصد هزار متر مکعب میباشد .

سد فریمان در زمان شاه عباس بزرگ ساخته شده و در زمان پادشاه فقید رضا شاه تعمیر شده است .

بند امیر در شیراز در حدود هزار سال پیش توسط عضدالدوله دیلمی ساخته شده و اکنون نیز قابل بهره برداری و از جمله بزرگترین آثار قدیم ایران بوده و استحکام آن قابل ملاحظه است . این سد از ساروج و ماسه که نوعی سیمان محسوب میشود ساخته شده و میگویند خراب کردن آن حتی با آهن و فولاد هم ممکن نیست و از این قرار ساروج آن دارای فرمول مخصوصی بوده که هنوز نتوانسته اند بآن پی ببرند و موجب دوام و استحکام سد نامبرده شده چنانکه اکنون هزار سال از عمر آن میگذرد .

کارهای عمومی در روم قدیم

در میان اقوام قدیم رومیان بیشتر از همه بکارهای عمومی توجه داشته و از خود آثار بیادگار گذاشته اند. این قوم مردمانی جنگجو بودند و تاریخ روم قدیم عبارتست ابتدا از يك دوره جنگهای داخلی برای بدست آوردن سرزمینهای مجاور شهر روم و شهرها و ولایت دیگر ایتالیا پس از آن جنگهای رومیان با اقوام خارج از شبه جزیره ایتالیا و فتوحات آنها در ممالک دور دست. کلیه کارهای عمومی که بدست رومیان انجام یافته ناشی از احتیاجات سوق الجیشی و جنگی میباشد و عمده آنها دو فقره است یکی راهسازی دیگر ساختن استحکامات و کارهای زمینی بمنظور دفاع یا دست یافتن و پیروزی بر دشمن.

هنگام حرکت سپاهیان رومی لوازم و اثاثه حجیم و سنگین از قبیل سراپرده و چادر و آسیاهای دستی را توسط چند عرابه حمل میکردند و سربازان چنانکه در هنگام پیاده و غیر موتوری امروز هم دیده میشود وسائل ضروری را با خود همراه داشتند. این وسائل عبارت بود از آذوغه برای چند روز، میخهای چادر، دست افزار مانند کلنگ بیلچه تبراره و بیل که بسته ای از آن درست کرده بچوبی بلند میاویختند و بر روی شانه راست آنرا حمل میکردند.

همینکه شب بر سر دست میآمد قشون توقف مینمود و اردویی با وسائل احتیاطی لازم ترتیب میداد ابتدا روی زمین محوطه ای را بشکل مربع تعیین و خط کشی مینمودند آنگاه سربازان گودالی دور تا دور حدود مزبور حفر کرده خاک آنرا بطرف درون محوطه میریختند و پشته ای از خاک باین طریق درست میشد که روی آن از تنه درختان با شاخ و برگ و انتهای تراشیده و تیز شده پرچینی ترتیب میدادند که دور تا دور اردو را احاطه مینمود سپس دو کوچه سرتاسری در محوطه رسم میکردند که با زاویه قائمه با هم تلاقی کرده و در محل تقاطع در فضائی باز که آنرا فروم (۱) مینامیدند عبادتگاه و سراپرده فرمانده قشون را برپا میداشتند. روی فروم مکان بلندی درست میکردند موسوم به تریبونال (۲) و فرمانده روی آن قرار گرفته برای سپاهیان ایراد نطق و خطابه مینمود.

افراد را در چهار محله اردو تقسیم میکردند و آنها مشغول برپا کردن چادر برای

خود میشدند پاسدارها برای مراقبت و حفظ اردو به خصوص در چهارمدخل آن میگماشتند اسم شب را تعیین کرده و هر شب آنرا تغییر میدادند بالاخره سوارانی برای گشت هنگام شب دور اردو مأموریت مییافتند. باین طریق قشون رومی با استحکاماتی که دور تادور برای خود ترتیب میداد از شبیخون و غافل گیری در امان مانده و برای رسیدن موقع مناسب برای جنگ و حمله بدشمن در انتظار بسر میبرد.

رومیها که در کارهای زمینی و خاکبازی ورزیده شده بودند در فن محاصر و دشمن مهارت فراوان و استادی بی نظیری بخرج میدادند. وقتی موضوع حمله بمکان مستحکمی بود ابتدا سپاهیان کارهایی مقدماتی بمنظور نزدیک شدن بمحل انجام میدادند از اینقرار که در مقابل حصار دشمن تپه های خاکی درست کرده و روی آن ماشینها و اسبابهای گوناگون قرار میدادند تا حریف را که از بار و دفاع میکرد دور نمایند از جمله برجهای چوبین بر روی چرخها نصب کرده از روی آن بوسیله گلوله انداز یا ماشین فلاخن قطعات سنگ بر روی دشمن پرتاب میکردند و با اسباب دیگری که ترکیبی از اهرمها بود و کار کمان را با قوت و شدت و برد بیشتر انجام میداد تیراندازی میکردند.

پس از آنکه مدافعان بارور را از محل دور میساختند برای رخنه کردن بداخل حصار از زیر نقب میزدند یا آنکه بوسیله تیر بلندی که بزنجیرها آویخته و انتهای آن گلوله ای آهنین بشکل سر قوچ (۱) نصب بود در قلعه را کوبیده وارد حصار میشدند و دست بحمله بر دشمن میزدند.

محاصره آزیا (۲) توسط قیصر در سال ۵۲ قبل از میلاد شاهکار این قبیل عملیات بشمار میآید و شرح آن ازینقرار است:

ژول سزار در زمان کنسولی خود در رم با قدرت تمام حکومت میکرد و اعتنائی بسنای رم و قوانین کشور نداشت. او میخواست فرماندهی بزرگ و سرداری بی نظیر گردد و برای تهیه مقدمات کارطوری اسباب فراهم کرد که حکومت گل اینطرف آلپ (۳) و ایالت

1- béliet

2- Alésia

۳- رومیها سرزمینی را که در شمال ایتالیا در جنوب کوههای آلپ واقع است گل اینطرف آلپ *Caule Cisalpine* میخواندند و آنرا جزء متصرفات خود کردند. گل ماوراء آلپ *Gaule transalpine* عبارت بود از مملکتی واقع بین رود دن کوههای آلپ و پیرنه و اقیانوس

بقیه حاشیه در صفحه بعد

رومی برای مدت پنجسال بوی تفویض گردید. در سال ۵۹ قبل از میلاد که حکومت سزار در ایالات نامبرده شروع میشد ژرمنها قصد هجوم بکشور گل نمودند از طرف دیگر هلوتها (۱) که ساکنان سویس حالیه بودند و از کشمکش با ژرمنها خسته شده و در کشور خود بقدر کافی جفا نداشتند در صدد برآمدند بطرف سواحل پرنعمت رود گارن بطور دسته جمعی مهاجرت کنند؛ در اینوقت مملکت گل دستخوش اغتشاش گردید و مردم آن نگرانی و تشویش زیاد پیدا کردند و قیصر موقع را غنیمت شمرد برای آنکه بعنوان دفاع از گلوها در مقابل مهاجمان در امور کشور گل مداخله نماید.

سزار هلوتها را از عبور از رن (۲) منع کرد و ژرمنها را نیز مغلوب ساخته بآنطرف رن (۳) روانه نمود لیکن پس از رفع خطر از گل بجای تخلیه قشون خود از آن کشور سپاهیان خود را در شهر بزانس (۴) مستقر گردانید. عمل قیصر موجب انزجار فوق العاده قبائل گلو و بخصوص گلوهای شمالی و بلژها گردید و آنها در صدد جنگ و مقاومت با وی برآمدند چنانکه قیصر خود در تاریخ فتوحات خویش ذکر میکند بلژها ۳۰ هزار مرد جنگی برای مقابله با وی جمع آوری نمودند در حالی که او پیش از ۵۰ هزار نفر سپاهی در اختیار نداشت لیکن کمی عده را با مهارت در عملیات و چابکی و سرعت در کار جبران نمود. عاقبت پس از زد و خورد های خونین و سخت بلژها را که جنگجویترین قبائل گل بودند مغلوب و مطیع خویش گردانید سپس نواحی گل غربی و جنوبی را مسخر نمود و در سال ۵۶ قبل از میلاد فتح گل توسط قیصر پایان یافت.

امامت باعت از روم میان بر طبع گلوها گران میآمد و آنها بزودی سر از اطاعت پیچیدند و جوش و خروش عصیان در تمام سرزمین گل پدید آمد و توطئه ها بر ضد رومیان آغاز شده طرفداران و هوخواهان آنها را بقتل رسانیدند. در آخر سال ۵۴ قبل از میلاد اهالی گل شمالی و شمال شرقی طغیان کرده ناگهان از هر طرف آتش شورش زبانه کشید. قیصر برای سرکوبی

بقیه حاشیه از صفحه قبل

اطلس که علاوه بر فرانسه امروزی شامل بلژیک قسمتی از هلند و قسمتهایی از آلمان واقع در ساحل چپ رود رن و تمام سویس حالیه بود. در آخر سده دوم قبل از میلاد رومیها ناحیه جنوب شرقی گل را تصرف نموده و ایالت رومی Province romaine یا ناربنز Narbonnaise را از آن بوجود آوردند.

شورشیان و مرعوب ساختن آنها دست با اقدامات شدید زد چنانکه نواحی سامبر و اسکو (۱) را زیر و زبر کرد و دهکده‌ها را طعمه آتش نمود و بکشتن اسیران فرمان داد و آنها را که نکشت چون بردگان و غلامان بفروش رسانید. اما این کشتارها و سختگیریها بیشتر آتش طغیان اهالی را دامن زد چنانکه هنوز فتنه اولی خاموش نگردیده بود که شورشی تازه پر دامنه تر و با طرح و نقشه قبلی آغاز شد. این بار تقریباً تمام قبائل گلوا با هم اتحاد کرده بسر کردگی جوانی سلحشور بنام ورسنز تریکس (۲) علم طغیان بر ضد رومیها برافراشتند.

ورسنز تریکس قهرمانی بود در شجاعت بی نظیر در حسن بیان و فصاحت پیمانند بی باک هوشیار و باتدبیر. وی بزودی در میان قبائل گلوا وجهه و اعتباری بدست آورد و برای غلبه بر سزار تدبیری نوین بکار برد که عبارت بود از امتناع از جنگ و بستن آوردن سپاهیان دشمن. سر کرده گلوا برای آنکه لشکریان رومی را دچار تنگی خواربار و قحطی نماید قراء و قصبات و حتی شهرها را در اطراف اردوی رومی آتش زد چنانکه در یکروز بیش از بیست شهر بتمامی طعمه حریق گردید با اینحال شهر بزرگ آواریکم (۳) را سزار محاصره و با وجود مقاومت شدید تصرف کرده آذوغه قشون را تأمین نمود. آنگاه برای آنکه کار را یکسره کند نیروی خود را وارد ولایت آرورن (۴) نموده مرکز آن شهر ژرگوی (۵) را محاصره نمود اما این شهردار ای موقعی مستحکم بود و رومیها با تلفات زیاد عقب نشینی کردند و این بزرگترین شکستی بود که تا آن زمان نصیب قیصر شده بود.

در این وضع که شکست نهائی سزار مسلم بنظر میآمد عموم قبائل گلوا دست بشورش گذاشتند و بسر کردگی ورسنز تریکس سپاهیان رومی را بطرف سن (۶) عقب راندند و بنظر میآمد که رومیها بزودی کشور گل را از دست بدهند لیکن در نتیجه يك خبط و اشتباه سردار گلوا وضع تغییر یافت از اینقرار که روزی سربازان وی بدون ملاحظه اطراف کار بلژیونهای رومی در حال فرار حمله کردند ولی بسیاری از آنها بدست رومیان کشته شده

۱ - سامبر Sambre و اسکو Escaut دو رودخانه که در بلژیک جاری هستند و بدویای شمال میریزند

2 - Vercingétorix

3 - Avaricum بجای شهر فعلی بورژ Bourges

4 - Arvernes باید همان اورنی Auvergne امروز باشد.

5 - Gergovie نزدیک کلرمن فران Clermont-Ferrand حاليه.

6 - Saône

فرار اختیار کردند و سپاهیان رومی بتعاقب آنها پرداختند. ورسنژ تریکس که غافل گیر شده بود در شهر آلزیا در آن حوالی رفته آنجا را پناهگاه لشکریان خود نمود. اما قیصر این شهر را تحت محاصره قرار داد و این بار مصمم گردید که تا پایان کار بهیچ قیمتی دست از آنجا برندارد. محاصره شدگان بیش از یکماه آذوقه نداشتند سردار گلو اسواران با طرف و اکناف کشور فرستاد و از عموم اهالی استمداد جست وی اطمینان داشت که با رسیدن جنگجویان گلو قشون رومی که به هفتاد هزار نفر بالغ میشد در مقابل کثرت عده آنها تاب مقاومت نخواهد آورد. در اینوقت بود که لژیونهای رومی بمنظور خنثی کردن هر نوع اقداماتی از طرف دشمن دست بعملیات زمینی خارق العاده ای زدند از اینقرار که در ظرف مدت پنج هفته دو خط سنگر ساختند یکی بطول ۱۵ کیلومتر در مقابل شهر آلزیا دیگری بطول ۳۱ کیلومتر و بطرف خارج از آن شهر. هر یک از این خطوط دارای خندق برج و بارو، تقب، قلابها و چنگکها برای ممانعت از عبور دشمن بود.

هدف قیصر این بود که گلوها را محاصره کرده با مضیقه خوار بار و قحطی از پای در آورد و از رسیدن هر گونه قوای کمکی بآنها ممانعت نماید. برای تحقق این منظور فرمان داد خندق بگودی شش متر و با همان اندازه پهنا و بطول هفده کیلومتر حفر کردند. پشت سر آن دورشته خندق دیگر با همان گودی پهنای ۴/۵ متر کنده و پشت این خندقها خاکریز و باروی بار تفاع ۳/۶ متر با جان پناه و مزغلهها ترتیب دادند؛ در طول این سنگرها در هر ۲۴ متر فاصله یک برج بنا کردند سپس تنه درختان و شاخه های تنومند را بریده چهار طرف آنها را با تبر تراش داده نوك آنها را تیز کردند و در گودالهائی بعمق یک متر و نیم نزدیک هم قرار دادند بطوری که شاخ و برگ آنها بیرون باشد و باین طریق پنج ردیف از این تنهها و شاخه های درختان در هم رفته درست کردند که عبور از میان آنها امری محال بود لیکن باین اندازه اکتفا نکرده پس از آن گودهائی بعمق ۹ سانتیمتر کنده و سر تیرهایی که انتهای آنها را سوزانده و سر آنها را تیز کرده بودند درون گودالها برپاداشتند. باز برای محکم کاری جلو این سر تیرها که هشت ردیف دنبال هم بود صفحات فلزی نزدیک هم که روی آنها قلابها و چنگکهای آهنین نصب بود روی زمین کار گذاشتند.

عین همین استحکامات و سنگر بندیها را بامر قیصر و بطرف خارج شهر آلزیا نیز

ساختند تا از حملات لشکرهای کمکی که احتمالاً از خارج برسد ممانعت بعمل آید . هر چند برای مقاومت در مقابل دشمن محاصره شدگان که در تنگی آذوقه قرار گرفته بودند زنان و کودکان و پیران را از شهر بیرون راندند لیکن اینکارها سودمند نیفتاد و زمانی که قشون کمکی رسید حملات آن در مقابل سنگرها و موانع پیش گفته دفع شد، و باین طریق سپاهیان امدادی از پیشرفت نومید گردیده خود را از معرکه کنار کشیدند . محاصره شدگان چاره‌ای جز تسلیم نداشتند و در سنز تریکس بامید نجات یاران و همراهان تصمیم گرفت خود را تسلیم قیصر نماید .

یکی از نویسندگان و مورخان فرانسوی در اوایل قرن حاضر بنام ژولیان (۱) با طرز جالب و مؤثری واقعه تسلیم قهرمان گلوا را در مقابل ژول سزار توصیف مینماید . سر کرده گلوا بامید نجات هم‌میهنان و یاران فدکاری و از خود گذشتگی خاصی از خود بروداده که از نظر شهامت روحی و احساسات عالیّه بشری در عالم سپاهیگری و سربازی در نوع خود بی نظیر است و هر چند ذکر این داستان در اینجا از موضوع بحث ما خارج میباشد خودداری از اشاره بدان نیز دشوار مینماید . در هر حال برای رفع ملال از شرح مدام کارهای همگانی هم که باشد لحظه‌ای انصراف خاطر ضروری بنظر میرسد و اینک خلاصه‌ای از ماجرا و وصف آن صحنه جذاب :

«پیشاپیش اردو و درون خطوط دفاعی سر ابرده فرمانفرمای رومی (۲) را جدا از»
«قسمتهای دیگر روی صفا ای چند پله بلندتر از سطح زمین برپا کرده بودند . بر فراز کرسی»
«امپراطوری قیصر با شنل ارغوانی جلوس کرده گردا گرد او پرچمها و علامتهای هنگهای»
«سوار و پیاده نظام رومی آن مجلس و بارگاه صحرائی را با شکوه و جلال تمام میآراست»
«قلعه مستحکم آلزیا باحصاری بلند و برج و باروی خود همچون تاجی بر تارک کوه مقابل»
«که سر بفلک کشیده و دامنه های آن پوشیده از پیکرهای بیجان و لاشه کشتگان بود»
«نگاهها را بسوی خود میکشاند . چهل هزار تن سپاهی رومی بر فراز پشته‌های خاکی و»
«برج و باروها برپا ایستاده بتماشای و نظاره مشغول بودند .»

1- C. Jullian

۲- رومیان در هر یک از ممالک مفتوحه و کشورهای متصرفی خود بکنفر حاکم یا والی میفرستادند که عنوان پر کنسول Proconsule داشت و ما آنرا بفرمانفرما تعبیر مینماییم .

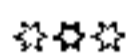
«نخستین کسی که از دروازه‌های شهر پای بیرون نهاد فر مانده گلو او رسنژ تریکس بود وی،
 «یکه و تنها بر اسبی کوه پیکر سوار و از راه‌های تنگ و پیچ و خم‌دار کوهستان سرازیر شده»
 «بی آنکه پیک یا فرستاده‌ای پیش‌پیش ورودش را برومیان اعلام دارد ناگهان وی مقدمه»
 «پیش روی قیصر نمودار گردید. سر کرده گلو زیباترین و پر قیمت‌ترین سلاح‌های خود»
 «را همراه داشت؛ مرکب وی با مجلل‌ترین زین و برگ ویراق آراسته شده با سرو وضعی»
 «عالی و باشکوه و با کروفر و تجملی خیره‌کننده گوئی برای حضور در جشنی بزرگ رهسپار»
 «بود. وی با قامت بلند و کشیده خود راست و خدنگ بر خانه زین نشسته و با سرو گردنی»
 «برافراشته همچون سرداری فاتح که برای برگزاری مراسم جشن فیروزی در حرکت»
 «است با غرور و سرفرازی تمام مرکب میراند.»

«دلاوران و جنگ‌آوران و نگهبانان نیز مدار که دست بفرمان گردا گرد سزار حلقه»
 «زده و او را چون نگین انگشتری در میان گرفته بودند ناگهان روبروی خویش کسی را»
 «یافتند که بارها آنان را از ترس جان چون بید از هیبت خود بلرزه در آورده بود از»
 «اینرو با مشاهده این صحنه خارج از انتظار با حالتی حیرت‌زده مات و مبهوت در سیمای تازه»
 «وارد خیره گردیدند.»

«سردار گلو از نعل مرکب و میخ موزه تا میل ابلق غرق آهن و پولاد، هر چه در»
 «بروزیب پیکر داشت از جامه و سلاح تا یراق و لگام اسب همه از طلا و نقره و مینا کاری»
 «و درخشندگی آن در تابش آفتاب چشم‌ها را خیره میساخت. خوی و طبع وحشی قهرمان»
 «گلو را همچون شیری غران و خشمناک و هر اس‌انگیز بر ابر دیدگان و حشمت زده در میان»
 «پدیدار گردانیده و ویرا مانند موجودی خارق‌العاده و مافوق انسانی در نظر آنها رعب آور»
 «جلوه گر ساخته بود.»

«ورسنژ تریکس با تندی مرکب پیش‌رانده خیمه و خرگاه قیصر را دور زد و مانند»
 «یک قربانی که برای انجام مراسم و تشریفات در محوطه‌ای مقدس دور بگردانند اطراف»
 «سراپرده وی با گردش خود دایره‌ای رسم نمود؛ آنگاه در مقابل فرمانفرمای رومی متوقف»
 «گردیده بچالاکی از اسب پاتین جست و اسلحه خویش را در پای سردار فاتح بر زمین ریخت.»
 «قهرمان گلو که با سلاح و ساز و برگ سر بازی تا آنجا آمده بود میخواست و انمود کند»

« که تسلیم گردیده و با زست خود طوق بندگی و اسارت ژول سزار را بر گردن مینهد .
 « از اینقراریش آمده زانو بر زمین زد و بی آنکه کلمه‌ای بر زبان راند دو دست خود را با»
 « بازوانی سستبر و کشیده جلو آورد و بسوی قیصر دراز کرد . وی در اینحالت بمخلوق میمانست»
 « که در برابر رب النوعی با کبریا و نخوت دست بلا به بردارد .»
 « تماشاگران این صحنه عجب سب ساکت و صامت از فرط بهت و حیرت در جای خویش»
 « خشک شده و خشونت ذاتی آنها تحت تأثیر این منظره تبدیل بنوعی مهر و شفقت گردیده»
 « بود . آخرین لحظه هائی که ورسنز تریکس زیر آسمان کشور خود هوای آزادی را»
 « استنشاق میکرد برای وی که چنین از خود گذشتگی و فداکاری بامید نجات هم‌میهنان»
 « نشان میداد آنچنان عظمت روحی و بزرگواری اخلاقی در برداشت که ارزش معنوی آن»
 « از فتح و فیروزی سردار رومی هیچ کمتر نبود .»
 « بفرمان قیصر ورسنز تریکس را بیرون بردند و برای تشریفات و مراسم فیروزی»
 « در فتح گل (۱) در اسارت نگاهداشتند . پس از ورود برم سر کرده گلوایش سال در زندان
 دیکتاتور رومی ماند تا ویرا بقتل رسانیدند .

رومیها برای آنکه تسلط خود را در سرزمینهای متصرفی و ممالک مفتوحه بنحو
 کاملتری تأمین نمایند دو طریقه بکار میبردند اول تشکیل کلنیها دوم ساختن راهها . همینکه
 آنها بر سرزمینی دست مییافتند سر بازان قدیمی خود را در قسمتی از خاک آن مستقر
 میساختند تا بکارهای کشاورزی پرداخته ضمناً مراقب باشند که اهالی آن کشور نسبت بدولت
 رم وفادار مانده بخیال سرکشی و خود سری نیفتند؛ این پستهای نظامی را رومیان کلنی
 مینامیدند . اما این تشکیلات در صورتی سودمند بود که کلنیها با سانی با یکدیگر و نیز
 با رم ارتباط داشته باشند و بنا بر این نظر بوده است که رومیها در تمام خاک ایتالیا راههای
 عمده با دقت فراوان ساخته‌اند که هنوز آثار بسیاری از آنها مشاهده میشود قدیمی ترین

۱- پس از آنکه فتح کل توسط ژول سزار کامل گردیده نامه‌ای برای گزارش امر بسنای رم
 نوشت از اینقرار: *Veni-Vidi-Vici* یعنی آمدم دیدم فتح کردم . این کلمات قصار که در فصاحت
 و بلاغت بعد کمال است در تاریخ معروف و در زبانهای اروپائی و ادبیات آنها جزء منتهای سائر
 گردیده است .

راهها راه آپین (۱) در حین جنگ رومیها با قبائل سامنیت توسط آپیوس کلودیوس (۲) سانسور ساخته شده است و آنرا در کناره دریا امتداد یافته شهر رم را به کاپو (۳) متصل مینمود بعدها همین راه را امتداد داده تا ساحل دریای آدریاتیک رسانیدند. راه آپین در حکم خطوط راه آهنهای سوق الجیشی برای دولت‌های استعماری بوده است. لژیونهای رومی میتوانستند فاصله از شمال تا جنوب شبه جزیره ایتالیا را ده روزه پیموده خود را بهر نقطه که در معرض خطر و تهدید قرار میگرفت برسانند و شورشها و طغیانهای اقوام و ملل تابع خود را بمحض شروع در نطفه کشته و در سر تا سر ممالک مفتوحه حرمت جلال و عظمت قوم رومی را در انظار حفظ نمایند.

پس از فتح گل نیز بنا بر همین نظر با بریدن درختان از میان جنگاها راه باز کرده مردابها را خشکاندند و روی رودخانه‌ها پل زدند و راههایی با مصالح محکم و بادوام ساختند از اختصاصات کارهای رومیان استحکام و در عین حال ظرافت در کار بوده است چنانکه سنگهای نشانه ظریف و خوش تراش بفاصله های یک میل در راهها برای تعیین فاصله نقاط نصب میکردند. هنوز در حوالی شهرهای قدیمی فرانسه آثار راهسازی رومیها مشاهده میشود. چون ساختن راهها و جاده ها موجب تسهیل دادوستد و تجارت میگردد بازار کازان در گل اقامت کردند و مستقر شدند و همین کلنها بودند که عادات و اخلاق و طرز زندگی ایتالیاییهای آن زمان را با خود بآن کشور بردند. کشور گل که اهالی آن سابقاً زندگی ساده و روستائی داشتند تحت تأثیر کلنها و نیز در اثر ثروت مند شدن آن مملکت دارای شهرهای عدیده نو بنیاد گردید. قراء و قصبات مخروبه که جز چند کلیه محقر نبودند تبدیل بشهرها بسبک رومی شدند که در آنها ساختمانها برخلاف سابق بخط مستقیم در امتداد هم بنا شده و دارای خانه ها و عمارات مجلل دارای موزائیکها و ستونها و تزیینات ظریف ساخته و پرداخته دست هنرمندان گردیده بود. همچنین بناهای عمومی در کشور گل ساختند که هنوز بکلی از بین نرفته و آثار برخی از آنها بخصوص در شهرهای قدیمی جنوب فرانسه ملاحظه میشود.

از بناهای عمومی قابل ذکر گذرگاهها (۴) و معر و فتر از همه لپن دو گار (۵) است دیگر

1- La Voie Appienne

3- Capoue

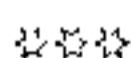
5- Le pont du Gard

2- Appius Claudius

4- Aqueducs

تماشاگاهها بنام آرن (۱) که محوطه ایست مدور و روباز و اطراف آن مانند آمفی تئاترهای امروزی نشیمنگاه بصورت پلکان داشته و برای سیرک یا گاو بازی و نمایشهای دیگر ساخته میشده است. آثار آرنها در نیم (۲) و آرنل (۳) و پاریس هنوز وجود دارد. دیگر معابد از قبیل سرای مربع نیم (۴) و معبد وین (۵) و تماشاخانهها مانند تئاتر آرنل و ارنز (۶) حمامهای عمومی و طاقهای نصرت مانند طاق نصرت ارنز نیز جزء بناهای عمومی بشمار میآیند.

از شهرهای نو بنیان در آن زمان شهر لیون قابل ذکر است که در سال ۴۱ قبل از میلاد ساخته شده و بعنوان پایتخت و مرکز گاو اها هر سال نمایندگان شهرهای دیگر در آنجا اجتماع کرده آداب و مراسم پرستش روم و آگوست امپراطور را بجای میآوردند ضمناً راجع بامور محلی خود نیز مذاکرات مینمودند.

در سده دوم میلادی امپراطورهای نیکو کار مانند تراژان هادرین آنتونین و مارک ادرل در رم فرمانروائی کردند و آنها در تاریخ بنام آنتونینها معروف میباشند. امپراطورهای نامبرده در اداره امور کشور مهارت زیاد بخرج دادند و مخصوصاً در ایالات و متصرفات روم آبادی بسیار کرده و بیشتر شهرت آنها بعلت کارهای عام المنفعه بسیاری است که در زمان آنها انجام یافته است.

تراژان بناهای زیادی ساخته و یکنفر معمار معروف (۷) از طرف او مأمور ساختمان فرم نوینی گردید که بنام فرم تراژان معروف است و دارای ساختمانهایی از جمله چند کتابخانه یک معبد چهل ستون و طاق نصرت و مجسمه سوار امپراطور و ستونی بنام ستون تراژان با ارتفاع ۴۰ متر بود که همه از مرمر سفید ساخته شده و هنوز خرابه ها و آثار آنها در وسط شهر رم باقی است.

جانشین تراژانها درین کارهای عمومی از نوع ساختمانهای نظامی و مورد احتیاج قشون انجام داده چنانکه در مرزهای دانوب قلاع و استحکامات بنا کرده و در برتانی (انگلستان) را رومیها برتانی مینامیدند و جزء متصرفات آنها بود) برای جلوگیری از هجوم

۱- Arène

2- Nimes

3- Arles

4- La Maison Carré de Nimes

5- Temple de Vienne

6- Orange

۷- نام آن معمار آبولودور دمشقی Apollodore de Damas بوده است.

قبائل شمالی دیواری بطول ۱۰۰ کیلومتر که دارای ۲۰۰ برج بود بدست سربازان رومی ساخت (۱).

در سده نوزدهم میلادی کشف قوه انبساط بخار آب و بکار بردن آن بعنوان قوه محرکه موجب اختراع لکوموتیو و ایجاد شبکه های راه آهن در ممالک اروپا شده است. اختراعات عدیده دیگر از آن بعد موجب بسط و توسعه خدمت های همگانی گردیده و وظایف تازه ای بر عهده مقامات عمومی گذارده است از جمله تلگراف، تلفن، برق برای تولید روشنائی و نیروی محرکه، استفاده از برق آبشارها، لوله کشی آب و فاضل آب در شهرها و مراکزهای جمعیت راه آهن و وسائل حمل و نقل در شهرها مانند اتوبوس ترن زیر زمینی و غیره. در قرن بیستم این وسائل تکمیل شده و چیزهای دیگری بر آن افزوده شده است مانند رادیو و تلویزیون و تلگراف بی سیم.

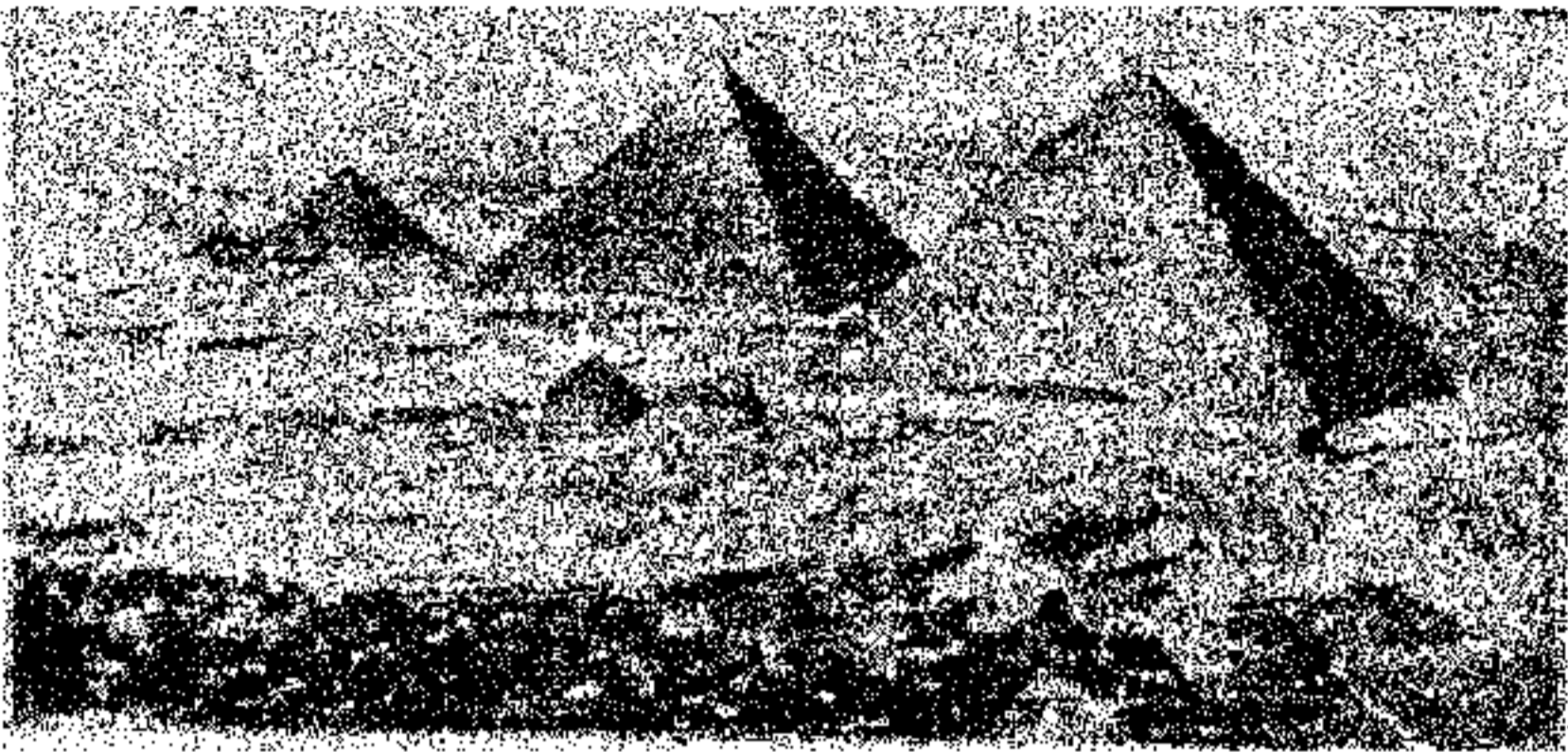
نمونه هایی از کارهای عمومی در دوره معاصر عبارتست از راه سازی و پل سازی بسبب جدید بخصوص پل های فلزی و معلق و بنای فرودگاه های مجهز بنام وسائل فنی دیگر اسفالت کاری راهها، سد سازی، حفر ترعه ها و ایجاد بندر و اسکله و امثال آن.

کارهای عمومی و خدمات همگانی محدود و منحصر بداخله کشورها نمانده و در بسیاری موارد جنبه جهانی و بین المللی پیدا کرده مانند خطوط راه آهن بین المللی که از چند کشور عبور میکند و در آینده نزدیکی قاره ها را بهم مربوط و متصل میسازد از آن جمله است خط ارنیت اکسپرس (۲) که از اسلامبول شروع شده از شمال یونان و یوگوسلاوی از طریق ایتالیا بفرانسه و از طریق اتریش بر راه آهنهای آلمان میپیوندد.

در آینده همین خط از راه ترکیه بر راه آهن ایران متصل میگردد و تا پاکستان امتداد خواهد یافت و با ارتباط با خطوط راه آهن هندوستان و برمه و مالایا و هندوچین دو قاره مهم دنیا یعنی اروپا و آسیا از طریق خط آهن بیکدیگر ارتباط خواهند یافت.

۱- از تاریخ رم تألیف آلبرماه و زول ابزاک Histoire Romaine par Albert

Malet et Jules Isaac

اهرام حیزه

عکس از : L' Art Antique تألیف Hourtico چاپ پاریس.

ابوالهول بزرگ نزدیک اهرام حیزه.

عکس از تاریخ ملل تألیف جرج پارک فیشر استاد دانشگاه یال کشورهای متحد امریکا.

از جمله کارهای عمومی دیگر که جنبه جهانی و بین المللی دارد کانال سوئز (۱) و کانال پاناما (۲) را میتوان نام برد که مورد استفاده کشورهای گوناگون با شرایط و نظامات مخصوص میباشد .

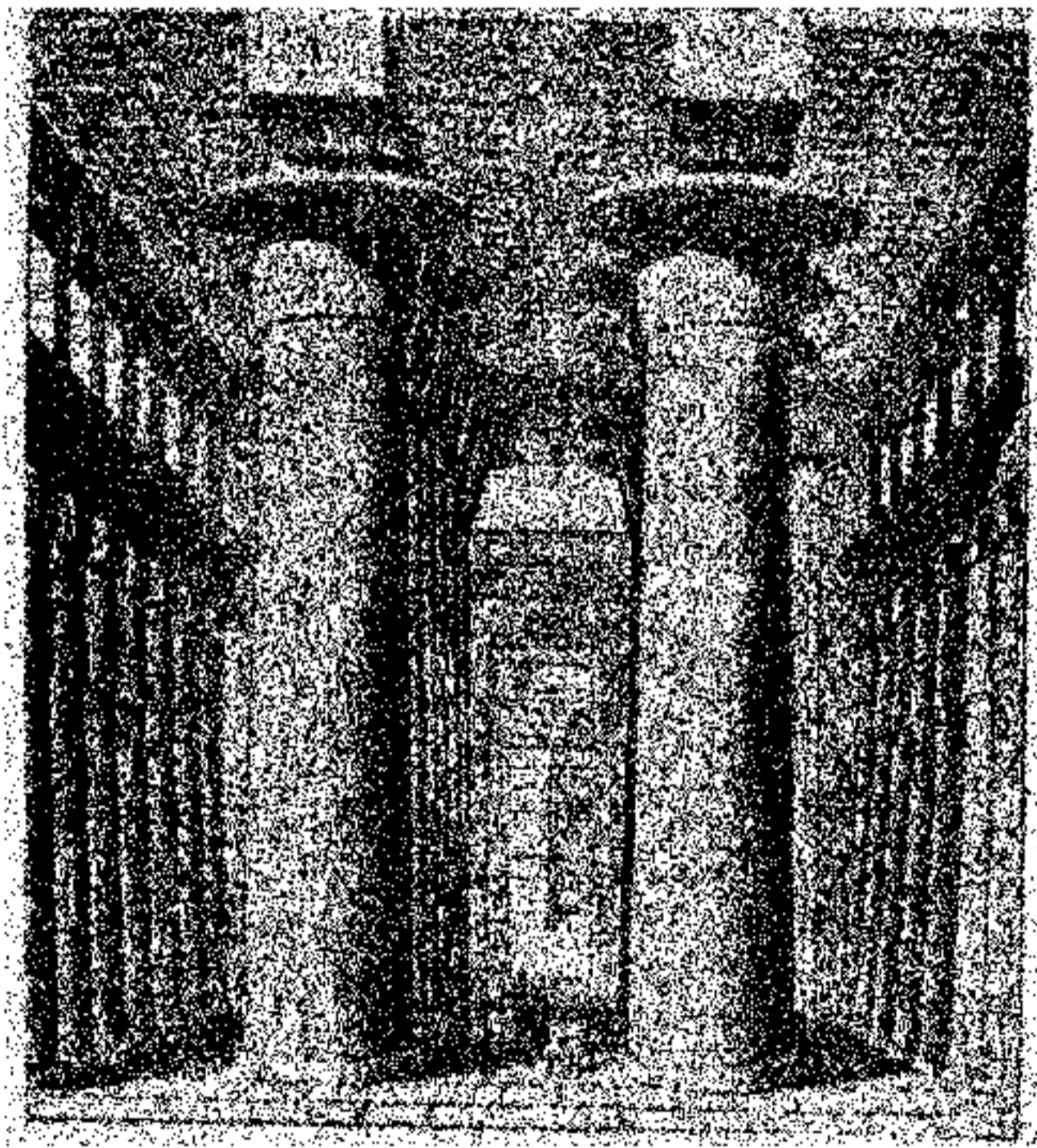
۱- ترعه سوئز بین برت سعید و سوئز واسطه ارتباط دریای مدیترانه با بحرالحمرو نزدیکترین راه بین اروپا و خاورزمین میباشد طرح و نقشه کانال سوئز توسط فردینان دولسپس Ferdinand de Lesseps فرانسوی تهیه شده و شرکت فرانسوی کانال سوئز برای اجرای آن در سال ۱۸۵۸ تأسیس شد . ترعه سوئز در سال ۱۸۶۹ افتتاح گردید و عهد نامه قسطنطنیه در ۱۸۸۸ عبور از آنرا برای عموم دولتها آزاد گردانید . در ۱۸۷۵ صدراعظم انگلستان دیزرائلی مقدار ۲۰۰۰۰۰۰۰ سهم از سهام کانال سوئز را بقیمت ۴ میلیون لیره از خدیو مصر برای انگلستان بدست آورد . طول کانال سوئز ۱۶۶ کیلومتر و نیم و حداقل پهناى آن ۶۶ متر و ارتفاع سفاین در آن تا حدود ۱۱۵ متر و نیم امکان پذیر است . چنانکه میدانیم در نتیجه وقایع سالهای اخیر و حمله ناکهانی فرانسه و انگلیس و دولت اسرائیل بمصر و تصمیم شورای امنیت دایر بر تخلیه نیروهای مهاجم از آن کشور از سال ۱۹۵۶ امور کانال در اختیار دولت مصر قرار گرفته است .

۲- ترعه پاناما دوبرزخی بهمین نام در امریکای مرکز حفر شده و اقیانوس اطلس را با اقیانوس کبیر مرتبط میسازد طول آن ۸۰ کیلومتر و نیم و نخستین شرکت ساختمانی آن تحت ریاست فردینان دولسپس مهندس فرانسوی در ۱۸۸۰ تأسیس گردیده است . این شرکت در سال ۱۷۸۹ بعلت سوء جریانات مالی و شیوع بیماری تب زرد بین کارگران انحلال یافت . در سال ۱۹۰۴ دولت آمریکا کار ساختمان کانال را بدست گرفت و در سال ۱۹۱۴ آنرا با تمام رسانید طریق کانال پاناما منطقه کانال را تشکیل میدهد که از هر طرف بمرض ۸ کیلومتر میباشد . منطقه نامبرده تحت نظر نیروی نظامی آمریکا و از سال ۱۹۰۳ در اجاره دائمی آن دولت قرار گرفته است . این کانال دارای ۱۲ دویچه برای تنظیم سطح آب و در مدتی در حدود ۸ ساعت سرتاسر آنرا با کشتی میپیمایند .

معبد کارناک

ستونهای عظیم از دوردیف ستونهای مرکزی در تالار بزرگ.
عکس از تاریخ عمومی اروپا تألیف رایینسن - برستد - سمیت چاپ بشتن
کشورهای متحد آمریکا.

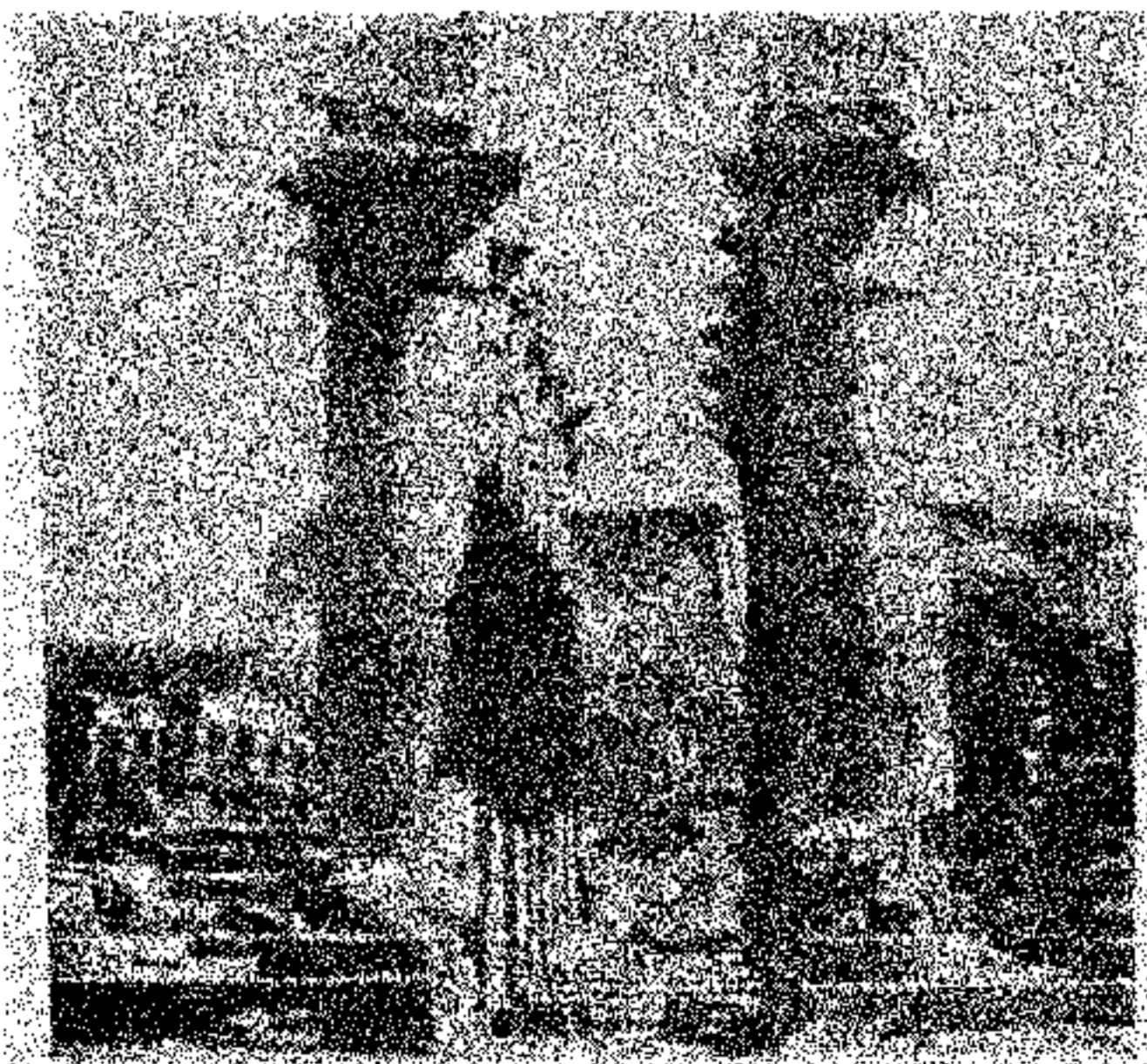

درون تالار ستوندار مهبد لو کسر (در حال اولیه)
در وسط راه روی مرکزى با ستونهایى به بلندی ۲۴ متر
عکس از تاریخ خاور و یونان آلبرماله و ایساک.

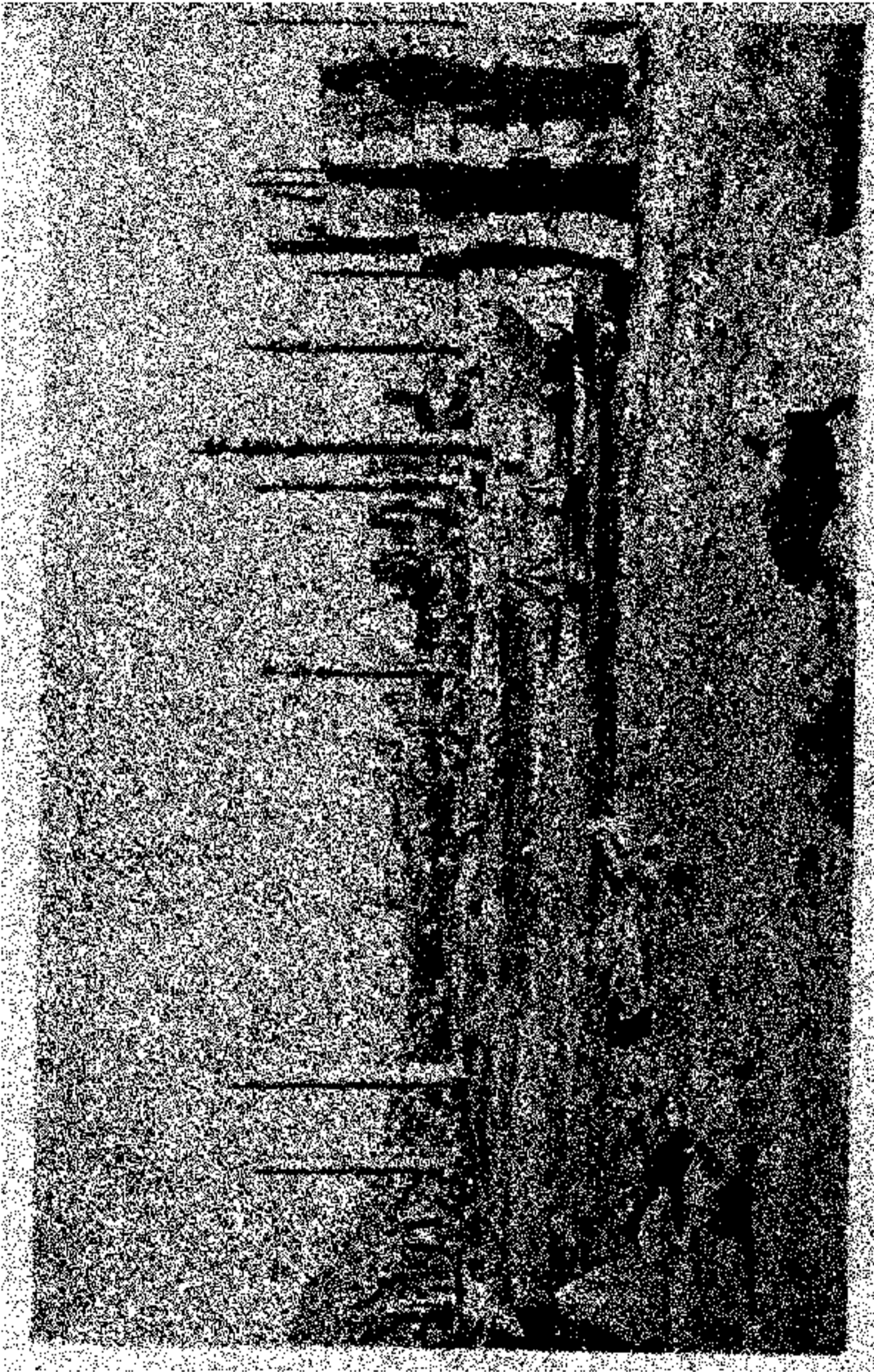

جلو خان معبد لو کسر (در حال اولیه)

جلو معبد خیابانی است سنگفرش که دو طرف آن مجسمه‌های ابوالهول قرار دارد؛ دو مسله از ششک یک یارچه در مقابل درب معبد دیده می‌شود. مسله بلندتر با ۲۳ متر ارتفاع اکنون در میدان کتک‌دیاریس قرار دارد. دو مجسمه عظیم در طرفین درب ورودی بمنزله نگاهبانان معبد و در دو سمت دیوارهای بلند و قایح زندگی و فتوحات فرعون بانی معبد را با نقشهای کنده کاری پیاد می‌آورد.

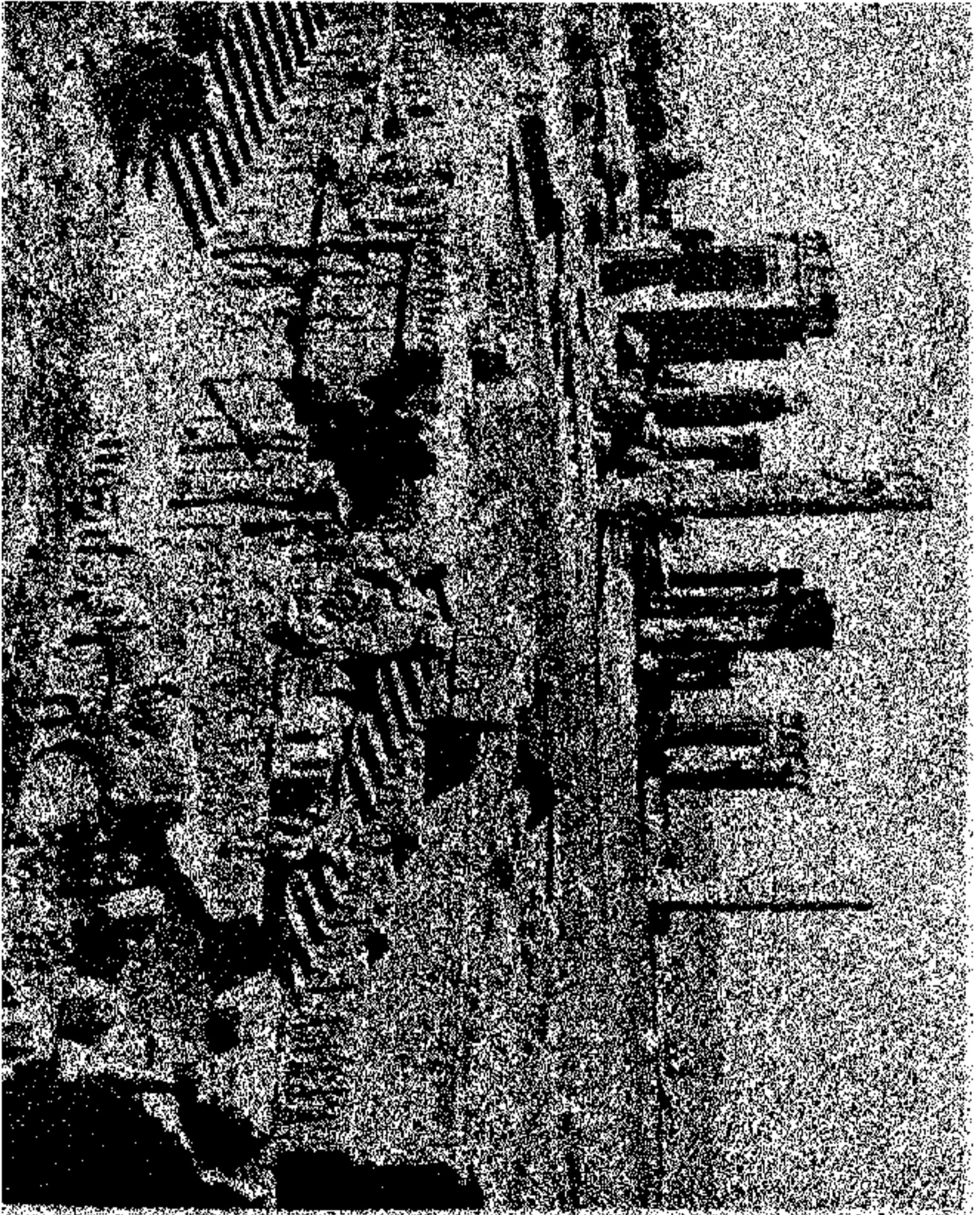

راهروی مرکزی تالار ستوندار در معبد لو کسر
دیوارهای حجیم معبد بشکل هرم ناقص در عقب تصویر مشاهده می‌شود.
عکس از تاریخ خارد و یونان آلبرماله و اسپاک.

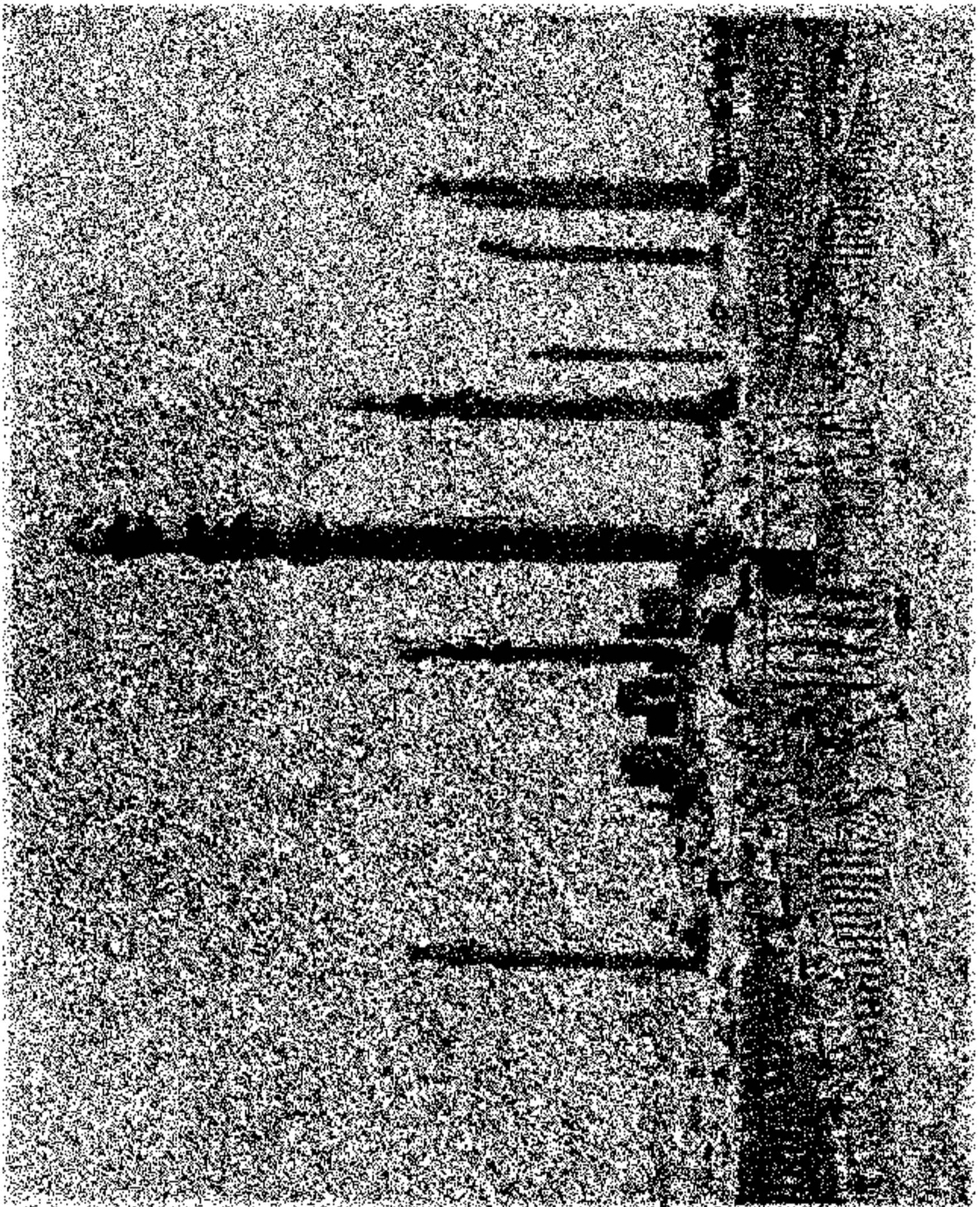

آبادانا (تالار بار)

منظره ۵، و می - سردر ورودی کاخهای خشایارشاه در سمت راست و کارگران در قسمت جنوبی مشغول کار مشاهده میشوند .
عکس از پرسپلیس شمیت

کاخ خنایارشاه
جناح شمالی از بلکان شرقی (منظره عمومی)

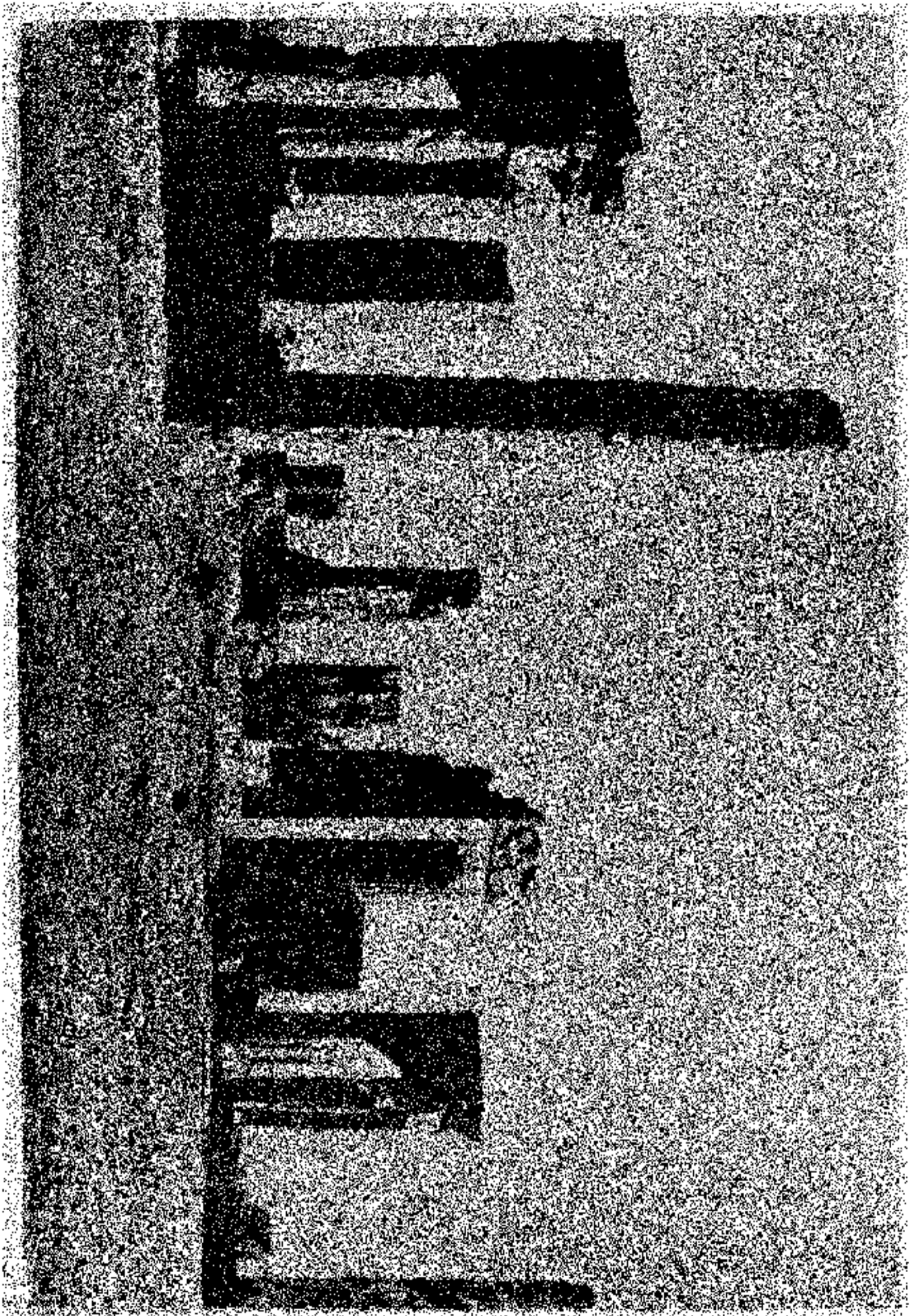
آبادانا (تالار بار)

جبهه مرکزی از راه پله شمالی

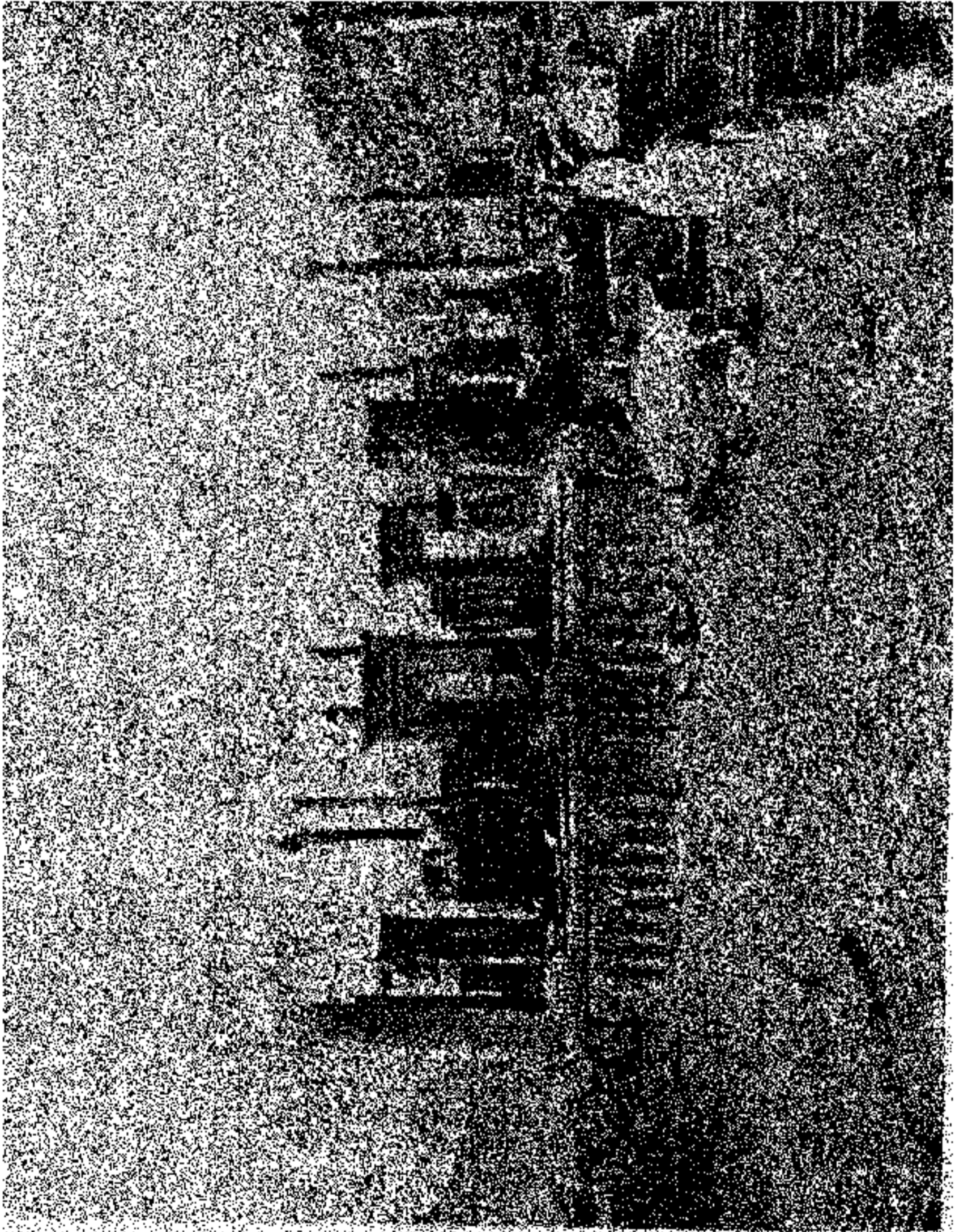
در تالار بار تخت جمشید کتیبه کاشی بخط میخی ملاحظه میشود که

ترجمه آن اینست :

«خشايارشاه پادشاه بزرگ ميگويد بخواست اورمزد پدرم داريوش شاه بسي
چيزهاي نيكو ساخت و دستور داد بخواست اورمزد من اين ساختمانها را
خيلى بهتر نمودم - اورمزد و همه خدايان مرا و کشور مرا پاس دارند»
عکس از پرسپلیس شمیت (موزه ایران باستان)

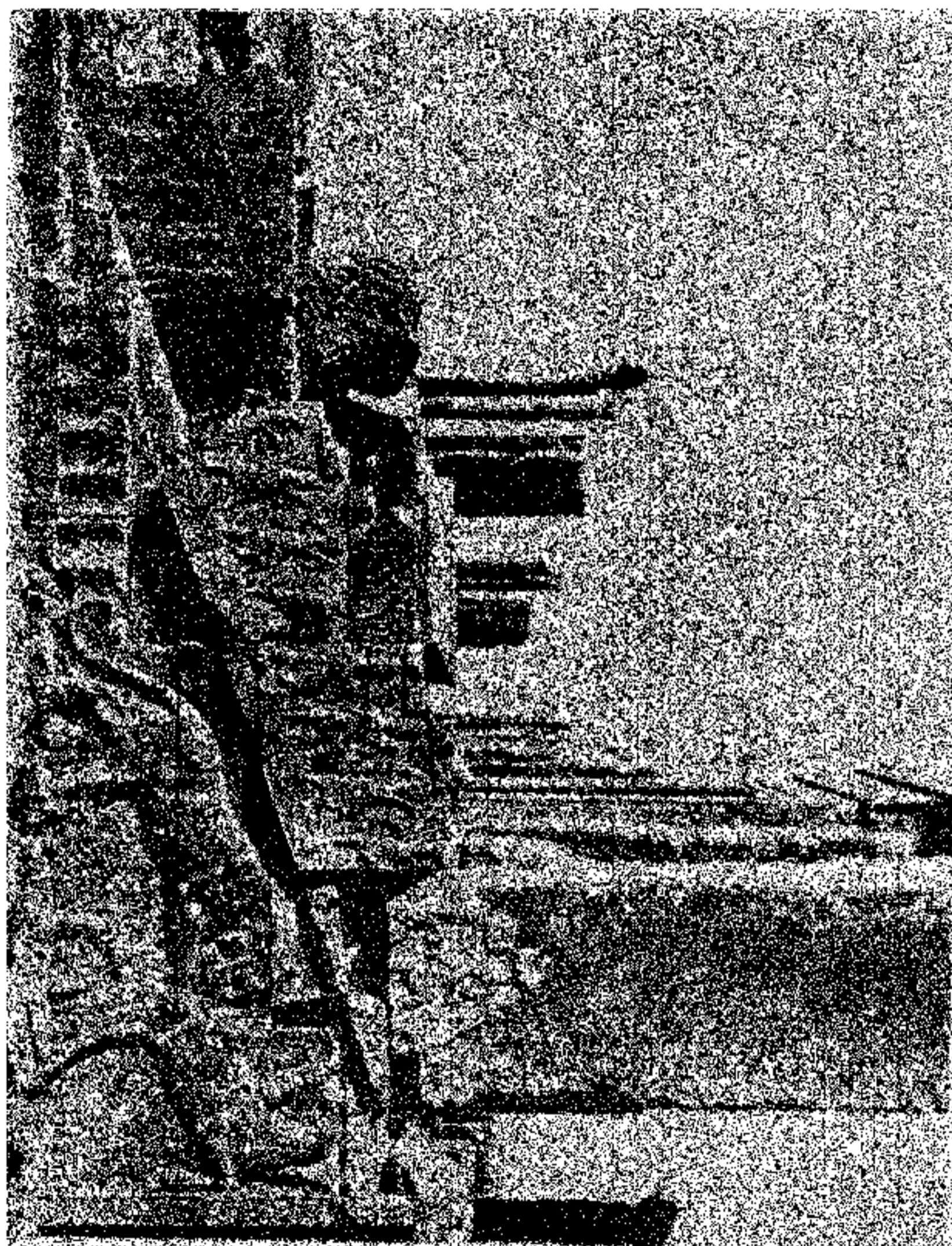

کاخ خشابارشاه
منظره عمومی، (عکس، از پرسپلیس شمیت)

کاخ داریوش
منظره عمومی

عکس از پرسپلیس شهیت درموزه ایران باستان (از انتشارات مؤسسه خاوردانشگاه شیکاگو)

کاخ داریوش

جبهه پلکان غربی از راه پله جنوبی

عکس از پرسپلیس شمیت درموزه ایران باستان (از انتشارات مؤسسه خاور دانشگاه شیکاگو)